

Рецензия

на дисертационния труд на Владимир Огнянов Бабанов на тема „Американското глобално лидерство в прехода към многополюсен свят” , за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Със скептицизъм вероятно би било прието нарочно изследване , доказващо в обозрима перспектива , непреходност на американското лидерство в системата на международните отношения. Причината - очевидността на лидерството , като че ли не се нуждае от преоткриване, а още повече от теоретично осветляване - то по-скоро би било заподозряно , в славословещата в своята безпомощност куха апологетика . Не е трудно обаче в случая да се припознае зад привидно лековатото , изглеждащото очевидно , **сериозно** теоретическо предизвикателство, опериращо със сложната епиграфика на международната среда , за да разреши терзанията на глобалистичния дискурс – налице ли е упадък на еднополюсния модел , или аналитичните „известия” , за предизвестената смърт на американоцентричния модел са преждевременни . Епикризата , разположена в дисертационния труд , успокоява с предизвестие , че „еднополюсната структура би останала устойчива константа в близко бъдеще , тъй като преобладаващата част от високотехнологичната революция, водеща до глобални проблеми , продължава да произхожда от САЩ и техните съюзници ” (13).

В архитектуриката на изследването са обособени части , приютили методологизиран наратив , дискутиращ налични практики , за да извлече поддържащи изследователската теза аргументи , изпълнили съдържанието на двете основни глави. Третата – „претегляща” перспективите-последници за мястото на България в американоцентричния свят не е така съществена за отговора на въпроса - проблематизирано ли е американското лидерство в света . Анализът е реализиран в две основни перспективи - макроанализ , с насоченост към системните процеси , за да се прецизират способностите за реакции към глобалните предизвикателства и микроанализ на кондицията на водещите центрове на сила , идентифициращ субектите , имащи силови способности да проблематизират равновесието в американоцентричния свят- за да се окажат от структуроопределящо значение за съдържателните резултати, записани в дисертационния труд . Призната е като основополагаща тенденцията , изразила преструктурирането на международните отношения в рамките на съществуващото им качество и са хипотезирани аналитични фигури , чрез които се установява , че новоутвърждаващите се сили не индикират решителни опити за балансиране на американската доминация .

Убедителни са представените основания , обусловили констатацията за отсъствието на критично увеличен силов потенциал на основните претенденти и на външно балансиране (съюзнически формати) , които да ерозират американското лидерство . Новина , апробирана в различни сегменти на изследването , предложили съдържателно разработени профили на основните центрове на сила в съвременния свят. Изглеждащата непреходност , ленност , застиналост на международната система , като че ли „отменяща” развитието на международната среда , е преодоляна с

удоверения , че борбата за власт продължава. Регистрирана е в продължаващото от водещите държави развитие на многомерни силови способности , като съществено нещо от платформата на съревнованието в рамките на американския ред , а с това и на условията , поддържащи постепенната трансформация на системата . В добре аргументирани позиции са портретирани и структуро - определящите промени в относителната тежест на съставляващите на силата , за да се идентифицират перспективите в промяната на топоса на основните играчи в международния живот. Модерните отношения и в иконографията на американоцентричния свят споделят атрибутивния характер на съперничеството - без да е синоним на враждебност , то е неотделимо от битието им на субекти . Едва ли е маниерно и удоверението на „методологическата предпазна клауза”, предупреждаващо, че международните отношения трудно могат да бъдат описани и „концептуално организирани” в теоретически модел на основата на емпирично конфигурирани тенденции , изразили конкретно ситуиран баланс на силите.

Актуалността на приетото тематично предизвикателство е валидизирана като опит да се разкрият вътрешните и външни фактори , ерозиращи системните параметри на еднополюсния свят , за да се осмислят критичните измерения на вероятността , системния натиск на основополагащи структурни фактори да „индикира ” хоризонти на рухването на американския еднополюсен международен ред . Залезът би бил апокалиптичен , защото в предложението прочит , историята на международните отношения почти не е регистрирала смяна на международен ред по мирен път. Залезът би бил апокалиптичен, защото във фигурите на тревожния наратив , той не би бил унаследен от „мирен международен строй” , а и новите доминиращи сили едва ли биха споделили принципите на отворената глобална икономика , демократичните принципи и върховенството на закона .

Значимостта на приетото тематично предизвикателство се възпроизвежда и в профила на основната изследователска цел , тревожно фокусирана върху намирането на отговор на въпроса , „дали основната суперсила САЩ е наистина на път да загуби този статут и дали като следствие еднополюсният модел ще бъде заменен с многополюсен”. Ветрило от многобройни задачи възпроизвежда основополагащия й патос и същевременно , конкретизирайки системните питання е плодотворен път към агрегиране на необходимите референти на аргументирания отговор . А той трябва да валидизира тезата - предмет на дисциплиниран дискурс , на пространна политическа сценография - че американското лидерство в света „остава ясно видимо и ще продължи да бъде такова в бъдеще” , поради отсъствието в системата на потенциал за промяна и поради американското превъзходство.

Удачната структура на изследването – увод , три глави , заключение , приложение, библиография - поддържа стройна , предметно ориентирана логика в обособяването на отделните тематични панели и плодотворна наративна последователност на прехода от една към друга глава , осигурила необходимата аргументация на записаните в заключението изводи. Основополагащи методологически подходи повлияват профила на отделните глави : политическият реализъм и либерализмът , като основни школи в науката за международните отношения , доминират теоретическите начала на първа глава ; статистическият , в единство със сравнителният метод , апробират тезата за продължаващото американско лидерство , а геополитическият анализ , обсебил територията на втората глава , регистрира геополитическата подредба на света като „индикатор” , според който може да се съди за промяна на международния ред. Историческият анализ е път към промислянето на американския светоглед и поведение в международните отношения .

Приложението съдържа американоцентрична карта на света , карта на главни военни бази и съвместни съоръжения на САЩ , таблици , фигури с данни , верифициращи основни аргументи на изложението. Съдържателните аргументи на защитаваната теза са намерили теоретически основания в проучени 52 монографични изследвания на английски език , в 16 библиографски единици на български език , в привлечени 26 официални документа на английски език и 4 на български език , в множество интернет източници. Двете публикации по тематата на дисертационния труд са необходими неща от реквизитите , валидизиращи процедурата по защитата .Енергичният наратив , доминиран от зададените от темата предметни рамки, синтезира достойнствата на добре разграфените тематични полета , за да сглоби неусетно съдържателните референции на дисертацията.

Изследването експлоатира възможностите на две взаимосвързани и конкуриращи се методологически ориентации : анализ на основополагащи бъдещи характеристики на международната система , мислени като проекция на открояващи се трендове в сегашното ѝ състояние , в търсене на отговор на предизвикателството, какви индикации в съвременното са профетически относно края на еднополусния модел , за да бъде ситуиран - след огласеното , че отношенията между великите сили в настоящето нямат аналог в историята на международните отношения - конкурентният прочит , установил , че американското лидерство в системата е така органично вплетено в нейната архитектура , че залезът му е равносилен на дълбоки структурни промени в самата система . Философията на подобен подход е приемлива , но като че ли е потребно предварително уточнение – и то е, как се мисли лидерството в системата - дали лидерството е синоним на хегемон , или става дума за друг тип политическа доминация . Разграничението е потребно , защото изложението не предлага основания за категорични различия в употребата . Разграничението е потребно , защото интимното в двата типа доминации е различие в естеството, в механизмите на властта, упражнявана в системата .

Признания за промени в системата са записани не на едно място в дисертацията , но те са мислени като качествени , а не структурни и понеже САЩ „остават най-мощната страна в света” , то едва ли някой ще оспори лидерската им позиция . Същата мощ , на друго място , ясно е идентифицирана в две съставляващи- икономическа и военна мощ- като в тях не са привидяни засега други глобални опоненти – опоненти, които и в обозрими хоризонти , едва ли биха притежавали ресурси , съпоставими с тези на САЩ, с изключение- но в условна перспектива - на Китай. В сравнителен контекст, фигурата на САЩ , като че ли е мислена по-скоро като хегемон , установил особен тип „имперски” отношения в системата – геополитическият обсег на Америка е поставил останалите големи актьори в защитна геополитическа позиция , или което е същото , те са „принудени да вземат решения в среда , доминирана категорично от нея” .

Още в теоретическият профил на първата глава са налични основания за повече прецизност . След чудесния анализ на основополагащите методологически подходи на политическия реализъм и либерализма , проектиращи различен прочит на системните отношения , но в своеобразния си синергизъм , резултирал в интегриран подход , аргументиращ тезата за съхраненото лидерство на САЩ , повече очаквания сугестира частта , предлагаща прочит на поляритета в съвременния свят. Това не означава , че е пренебрежим онзи модул , озаглавен „Преходът” , мислен в предложената интерпретация не като императивно необратим процес , чиято посока е формиране на многополусен свят. Преход , все пак допуснал плавно регистрирана промяна , но утвърждаваща по-същество статуквото , или което е същото , това е промяна без изменение - установения профил на системата е съхранен , но на ново равнище на равновесие на системните параметри. Преходът , мислен в този план , на друго място е

допуснал и възникване на **качествено нова среда на международните отношения** , но в която еднополюсната структура би останала устойчива константа в близко бъдеще (!), Така употребен , той консолидира различни по естеството си аргументи , в защита на тезата за непреходност на еднополюстния свят . Персонифицираният оглед на основните опоненти в сегашната система на международните отношения , на свой ред предлага разнообразие от различни по тежест аргументи, резюмирани в обобщения извод на тази част - Америка е център на международната структура , а „**силата ѝ няма аналог в света**”(34)

Свидетелства за необходимостта от допълнителна прецизност са налице и в темата за поляритета . В дисертацията е приета дефиницията за „полус” в международните отношения , локализиран в толкова значим актьор , че отсъствието му би променило очертанията на системата , а „важно условие за обособяване на полюс е притежанието на **значителна военна сила** ” (34). Страноведческият геополитически оглед следва това предписание , въпреки допуснати неточности в портретирането на потенциални опоненти на САЩ . След съдържателно прочетените особености на съвременния свят, чиито обобщен образ е взаимната обвързаност на субектите , за да се отчете очевидното , че международната система преживява качествена промяна , измерима в изменящото се естество на средата , в начините на въздействие върху системата и субектите и след като променения профил на системата е принудил САЩ да „**замени силовата хегемония** с търсенето на глобален баланс на силите”(62) , ресурсите на тези обстоятелства не са приети като свидетелство за упадък на лидерската роля на САЩ. Проблематизирана е „меката сила” на САЩ в резултат на необосновани действия (Ирак) – действия , подкопали в известно отношение и лидерската им позиция. Моралните императиви във външната политика обаче са живи , а вътрешнополитическия , патриотичен консенсус като източник на сила на САЩ е непроменен .

Дилемата , имплицирана от смисловата употреба на лидерството присъства и в частта „Основни характеристики на международната система” , в известен смисъл необосновано позиционирана , в контекста на логиката на изложението , като заключителна във втора глава . Нейният ресурс успешно е преутвърдил тезата за непреходност на доминацията на САЩ. Емпирическите данни , взети в сравнителен контекст имат важна инструментална роля в обгрижването на основополагащи теоретически постановки . Или , което е същото , данните , осмислени в сравнителна перспектива като агрегирани показатели за качеството на различни сегменти на силата – икономически , иновативен , военна кондиция и научно-технически потенциал - на водещите субекти в съвременните международни отношения , нагледно верифицират аргументите за продължаващото американско лидерство. Нещо повече – отхвърлена е , като израз на механицизъм , дългосрочната екстраполация на тренд , вещаещ смяната в икономическото лидерство в глобален мащаб . Необосноваността на екстраполацията е обоснована , с действието на привидяни комплексни прокризисни фактори в поредицата потенциални опоненти , които биха проблематизирали лидерските им амбиции.

Втората глава е начената с исторически преглед , като път към разшифроване на основните причини , обуславящи поведението на САЩ в международната система , т.е. чрез обяснение на миналото , да се изгради обосновано предположение за параметрите на бъдещото поведение . Обобщението в тази част преутвърждава естествеността и естеството на американското лидерство в света . Съдържанието на втората глава не се изчерпва с инвенциите на симпатичния исторически екскурс - геополитическият анализ е водещото ѝ начало . Илюстрирано е действието на меката и грубата сила в международните отношения , а припознаването им в методологическата рефлексия на

политическия реализъм проличава в съждението , че дори наличието на силово предимство на даден субект не му гарантира геополитически преимущества , ако не притежава способности да приложи притежавания ресурс. Геополитическата подредба , установена след оценка на относителната тежест в позиционирането на основните субекти - кандидати за ново лидерство , е надеждно свидетелство за състоянието на международната система – свидетелство , не излъчващо послания за драматична промяна на позициите : САЩ са лидерът .

Енигматични остават теоретическите основания , обособили нарочно проблемно поле , ангажирано с мястото на България в „американския свят” , но то е полезно с ведрото настроение , създавано от спецификацията на особеностите на мястото на България в „американския ред” и на българската стратегия и тактика през ХХІ в. Близко четвърт от полезния обем на дисертацията е територия , приютила неособено сложна казуистика , за да се установи мястото на България в американския ред , в чийто интимни характеристики се научават любопитни неща - „принципите на САЩ придобиват универсален харатер , **но не и без стоящата зад тях твърда сила**” (153) . Остава неясно , как универсализирането на принципите на САЩ с помощта на твърдата сила се побира в профила на лидерството (или, по-скоро на хегемона) . И дали не е потребна хронограма на установяване на американоцентричния ред , заради твърдението , че друга негова особена отлика е отсъствието на пряк военен сблъсък между великите сили.

Съдържателно тематизираната специфика „на положението на България в американския ред” в известен смисъл е полезно , защото маркира рефлексивен тип поведение в българската външна политика : поведение , далеч не проактивно , за да дефинира ясни български национални интереси - практика , по-скоро импулсивна , опитваща се да дешифрира знаците на външнополитическата среда , за да „приспособи” външнополитическия курс на страната .Удовлетворение носят обобщените изводи на този полемичен кръг, удостоверили , че „демократичната външна среда е от съществена важност за външнополитическите цели и поведение на България” (175) . Не по-маловажни са и изводите – препоръки относно тенденциите в развитието на вътрешнополитическия живот на страната , за да е възможно по-предметно формулиране на българския национален интерес.

Заклучението , имайки предимството на обобщените резултати , е равнопоставено с останалите части в обосноваването на изследователската теза за непреходния характер на американското лидерство . Изводите , с които е подкрепена тезата , са намерили предметна аргументация , но систематизирана в известен смисъл едностранчиво, за да подсказе наличието на механицизъм в трансфериране на „статуквото” , т.е. в доказаната непреходност на американския ред в обзрима перспектива . Неоспоримо е , и то без особени теоретически упражнения , че особеното място на Америка в съвременния свят по силата на социалната инерция ще съхрани енергията си да повлиява процесите в международните отношения . Спорно е , дали този етап ще бъде –или вече е - постамерикански , защото означава приемане на реалността на залеза на Запада . Аргументирано удостовереното в аналитичния дискурс , че силата на САЩ „остава ненадмината” (180) , за да възпира центробежните сили , набиращи скорост в съвременните международни отношения, отхвърля този „изход”. Наличната структурна определеност („съвременен международен строй” , в терминологията на изследването) на тези отношения като „ американски ред” , остава ненакърнима , докато е налице американско глобално лидерство. Недостатъчно аргументиран и в този смисъл предпоставен , приписан в портфейла от обобщени изводи остава остракизма , на който е подложена хипотезата за бъдеща трансформация на еднopolюсни в многополусен свят. Апокалиптичната картина на процесите , които

ще се разгърнат в този многополюсен модел – мислен като „напрегнат и размирен строй” (175), са наситили с емоционалност категоричността на отхвърлянето.

Изключените разбирателство и хармонизиране на отношенията, „объркването и несъгласието” (175) характерни за многополюсната алтернатива, обгрижват приемането на силовата йерархия на еднополюсния модел – силова йерархия, която е в основата на стабилността и предвидимостта на американския ред. Утвърдената безалтернативност на американоцентричния свят е синоним на абсолютизирано твърдо начало, на системен демократичен натиск и културна трансформация на разноликостта. В известен смисъл глобалистката рефлексия на американоцентризма е белязана с резистентност към езика на алтернативните практики и решения, за да се идентифицира с монологичния език на социокултурното превъзходство. Неговите разумни потенцици са инструментални по дух – те са предимно практически насочени, решават глобални предизвикателства пред американската политика и са респектиращо осигурени в технологично отношение.

Опоненти на припознатата интенция на американоцентризма са алтернативни политически практики и визии на още неидентифицираната, на все още неясно локализираната другост. Привиждането му на изток, в победения изток, ще е равносилно или на евтаназия на модерна, или абортиране, доколкото негативната енергия на игнорирането – резултат на политическото високомерие на моноцентризма – би се идентифицирала, може би в контрапродуктивни и дори асоциални форми на отговор. Панорамната регистрация от аргументирани предимства на американската изключителност, чиято проекция като че ли вещае безбрежни простори на моноцентризма, напомня за други драми в историята, в които образцовостта капитулира пред натиска на „варварството”. Античният свят, независимо от прелестната си образованост и изглеждаща безбрежност на развитието, в някакъв смисъл престава да отговаря на предизвикателствата на времето и рухва, за да дойдат тъмните векове на Средновековието и тъгата по загубения моноцентричен свят – мечтата по римската империя.

Механицизмът, с който е белязано семплото трансфериране на сегашното състояние на системата на международните отношения в обзрима перспектива, е равносилно на признание, че американоцентризма като че ли няма бъдеще – няма потребност от бъдеще. В неговата безбрежност, като че ли социокултурното време е спряло, за да се окаже хранителна среда за евентуален реванш на „варварството”, на периферията. С проектирането на бъдещето като екстраполация на вече налични тенденции, се отказва на „другостта” правото да не се вписва в така „предначертаните предпочитания”, изразили сциентистки педантизъм, превърнал историята в едновариантен проект – либерализмът не ще позволи реализацията на враждебното друго (край на историята, на социалното време, на хроноса, поглъщащ всичко). Неовладяно изкушение, развитието на международната среда да се мисли като равномерно праволинейно движение, като количествено разгръщане на вечното СЕГА. Американоцентризмът като форма на презентизъм не означава, че е лишена от основателност аргументираната изследователска теза – тя е опция, може би най-вероятната опция във ветрилото от възможности, но в миналото и бъдещето има едно сходство – те са другото, различимо от проекти, възпроизвеждащи непосредствеността на сегашното.

Бъдещето има право да се различава от предпоставените очаквания, освен ако едновариантността е някакъв сциентистки продукт, искащ да съвмести несъвместимото – „хроносът да поглъща само лошите практики и да умножава добрите, правилните. Неглижираното бъдеще като другост, различно, като че ли предпоставя безбрежния триумф на либералните проекти в международните отношения.

Необходимо ли е припомнянето , че в политическата сфера , в системата на международните отношения , дискурсивният анализ оперира с нелинейни процеси , в чиито рамки причината и следствието са дистанцирани от „някаква пустота” (в която най-вече и най-много се „прави” политика) и то , следствието се сдобива с известна свобода относно причината . Аналитичният дискурс на Бабанов , каталогизирал еднозначно аргументирани изводи относно непреходността и дори съдбовността на американското лидерство е възможен, но не единствен , защото бъдещето не е детерминистки проект – то има определена свобода към условията на настоящето . Наистина , теоретическата дисекция не е пренебрегнала изследването на множество алтернативи , но патосът на дискурсивния анализ е обсебен от селекция на респектиращи аргументи , валидиращи изследователската теза. И тя е защитена в достойнствата на дисертационния труд. В този смисъл , скромните бележки относно методологическите предизвикателства , не проблематизират достойнствата на аналитичния проект на Бабанов и далеч не проектират „дисидентски” модел относно несъмнената доминация на американоцентризма . Те регистрират предизвикателствата на проблематичната възпроизводимост на съвременното в контурите на бъдещето - на това , че у статуквото на сегашното , са трудно привидяни неговите обструкции...

Едноплюсният свят като че ли е „уподобил развитието с игра с нулева сума ” - контролираното поддържане на международния ред се случва чрез изхвърляне на ентропията във външната среда - най-вече инокултурна , периферна .Самозащитата е парализирана , защото американоцентристкия свят е самоорганизиращ се за сметка на дезорганизацията на периферния, на другостта . Парадоксално , но самозащита , която би търсила стратегии на отговор на езика на силовите практики , опиращи се на ресурсите на потенциални опоненти , не би била в състояние да се еманципира от социокултурния език на американоцентричния свят , макар и вече в друг формат . Контратезата , която не е проява на културно-политически романтизъм , нито провокирана от отхвърлян силов титанизъм в политическото строителство ,поддържа обосноваването на изводите , записани в дисертационния труд. Модерният е положил началото на всеобемашото лидерство на САЩ , за да ги ръкоположи като трайна „референтна даденост” за целокупното човечество , с която да сверява и хармонизира социалните си хоризонти. Да промисля „езотериката” на динамично самообновяващата се практика на самотния титан , като условие да се проектира съвместно бъдеще.

Дисертационният труд на Владимир Бабанов има достойнствата на завършено научно изследване, разрешило на добро научно равнище значим изследователски проблем .Изложението е в сравнително ясен епистемологичен контекст. Постигнатите резултати имат приносен характер.

Съдържателните достойнства на изследването , демонстрират отвореност на теоретическите хоризонти, като свидетелство за богатството на приетото теоретическо предизвикателство - като обещание за продължение . Приносният характер на дисертационния труд валидизира неговата значимост , за да бъде и основен аргумент в основанията на предложението ми , Научното жури да присъди на Владимир Бабанов образователната и научна степен „доктор”.